

SMÅ SKOLOR VS. STORA SKOLOR

Har gått igenom en hel del forskning kring det här området. Nedan en sammanfattning av vad jag hittat och ansett mest relevant, därefter mera detaljer kring diverse forskning samt slutligen konklusioner och reflektioner.

Sammanfattning

- Omfattande studie gjord i USA visar att det inte finns hållbara kvalitetsargument (tex. bättre valmöjligheter eller resurser) för större skolor, tvärtom klarar sig elever från små skolor bättre i fortsatta studier, fostrar bättre samhällsmedborgare (tolerans, respekt, jämlikhet, ansvar för självstyrning) samt har mindre våld och beteendeproblem. Föräldrarnas engagemang i mindre skolor är större vilket har ett direkt positivt samband till prestationen, därtill är tryggheten avsevärt större i små skolor (vilket påverkar självförtroendet och självkänslan, vilket i sin tur har långtgående följder). Motargumenten här kan ju vara att Finland är inte USA (där definitionen av en liten skola avviker från vår), men det påverkar de facto inte slutsatserna, eftersom dessa är relativa (större vs. mindre).
- En omfattande forskningsöversikt gjord på Linnéuniversitetet i Sverige (bra studie, kritisk och objektiv) påvisar att fastän undersökningen om sambandet mellan skolstorlek och prestation inte är entydig, visar forskningen att specifikt vid de lägre årskurserna är inverkan av mindre skola positiv på studieframgången. Förhållandet skolstorlek och social situation undersöktes i ett svenskt kontext, vilket påvisade att mindre skolor upplevs som tryggare medan möjligheten till anonymitet är sämre än i stora (men detta är ett behov för främst äldre elever, enligt undersökningen). Det går att statistiskt säkerställa att elever på större skolor har högre grad av frånvaro och en större frekvens av avhopp. I 7 fall av 10 (resterande 3 hade inget statistiskt signifikant samband) påvisas en mera positiv attityd bland lärare i mindre skolor (forskningen koncentrerad mot lägre årskurser), vilket indirekt påverkar såväl elevernas trivsel som skolresultat. Vad gäller kostnaderna av små skolor vs. stora skolor, är forskningsresultaten inte entydiga, dvs. det är fel att säga att större skolor per automatik är kostnadseffektiva än små. Av fem studier som ingick i en forskning visade två att stora skolor är mera kostnadseffektiva, medan två påvisade det motsatta och den sista att den medelstora skolan har de bästa förutsättningarna att vara kostnadseffektiv.
- En studie av småskolor i Sverige påvisar att när beslut fattas om skolan tas sällan barnperspektivet eller långtgående konsekvenser med i beräkningarna, argumenten för sammanslagning med större skolor är ofta bristfälliga + forskningen påvisar det motsatta, därtill beläggs ofta småskolor med kostnader enligt schabolnsiffror, men i riktiga pengar räknat är kostnaderna de facto rätt så små.
- Forskarnas slutsatser från ett projekt där sammanslagning eller nedläggning av mindre skolor skulle utvärderas och undersökas vid hot av nedläggning: när pedagogiska, samhällliga och ekonomiska aspekter beaktades, var forskarnas tydliga rekommendationer för de två kommunerna att bibehålla den decentraliserade skolmodellen (dvs. flera mindre skolor).

I lite större detalj

- En större undersökning baserad på 166 forskningsrapporter innefattandes främst USA och Australien och gjord av Synthia Reeves (fil.dr., också erfarenhet av praktiskt skolarbete) 2008 ("Liten är naggande god"), kom till följande:
 - Elever från små skolor tenderar att klara sig bättre i fortsatta studier, jämnligheten gynnas oftast bättre i små skolor än i stora, den pedagogiska flexibiliteten i den lilla skolan är oftast viktigare än den stora skolans större utbud av valmöjligheter (det finns inget samband mellan storleken på kursutbudet och färdighetsnivåer i tex. läsning och matematik, eleverna klarar sig bättre i skolor där både rektorn och lärarna känner dem), små skolor fostrar bättre samhällsmedborgare än stora, mera engagemang och respekt (eleverna lär sig att samarbeta med varandra oavsett ålder, kön och intressen), föräldrar och närsamhälle engagerar sig oftast mera i den lilla skolan med positiva följder (en metaanalys av 25 studier visar att elever i skolor där föräldrarna engagerar sig över medeltalet får 30% bättre resultat i sina studier), tryggheten i en liten skola är avsevärt större; elever i mindre skolor känner mindre utanförskap, som påverkar självförtroende, självkänslan och ansvaret för självstyrning. Forskningen visar att våld och beteendeproblem förekommer i mindre utsträckning i små skolor. Strukturella eller undervisningsmässiga reformer tenderar att fungera bättre när skolorna är små. Undersökningen visar att det inte finns hållbara kvalitetsargument för att lägga ner en liten skola, det pågår också en rörelse i USA där stora amerikanska skolor görs till mindre enheter.
 - *MD kommentar:* Motargument är ju att hur man definierar en större skola och en liten skola i dessa länder eventuellt avviker markant från Finland, men detta påverkar inte slutsatsen, enligt forskarna (eftersom det ju oavsett blir ett relativt mått varifrån slutsatserna dras).
- En undersökning gjord i Sverige om svenska småskolor, projektledare Cecilia Andersson ("Hela Sverige skall leva", utförd 2011-2014), 13 skolor från olika håll i Sverige:
 - När beslut fattas om skolan tas sällan barnperspektivet eller långtgående konsekvenser med i beräkningarna. De som vill se större skolenheter använder argument som att det är svårt att få behöriga lärare till små skolor, den lilla skolan kostar mer och att elever i små skolor inte utvecklar sina sociala förmågor. Från forskningen kan man läsa det motsatta. Våldigt ofta beläggs småskolor med kostnader enligt skolans siffror. I riktiga pengar kostar de här byggnaderna väldigt lite för kommunen och skattebetalarna, tjänstemännen missar att ta i beaktande bl.a. kostnader för skolskjuts, ombyggnation, överblivna lokaler samt intäkter om föräldrar och barn lämnar kommunen.
- En forskningsöversikt (innefattandes drygt 100 vetenskapliga undersökningar) gjord av Carl-Henrik Adolfsson (Linnéuniversitetet 2014) i Sverige tar en närmare titt på skolstorlekens påverkan på elevers skols prestationer och sociala situation i skolan:
 - *Skolstorleken och prestation:* Resultaten från forskning om skolstorlekens koppling till utbildningskvalitet och elevernas resultat är inte entydig (finns också forskning som visar att det inte finns ett sammanhang överhuvudtaget),

men vid forskning av skolstorlekens inverkan på specifikt de lägre årskurserna påvisas både att en större skola inte påverkar skolprestationen positivt samt det motsatta, dvs. att eleverna i de lägre åldrarna gynnas av en mindre skola (tex. studie i USA med 14,000 matematikresultat i årskurs fyra i relation till skolans storlek där en liten skola definieras som mindre än 200 elever klarade sig bättre än både medelstora och stora skolor, dvs. desto mindre skola, desto bättre resultat). Enligt McMillan (2004) är det framförallt elever med antingen utländsk bakgrund eller lägre socioekonomisk status som gynnas av en mindre skola medan "vanliga" elevers skolprestationer inte påverkas lika mycket av skolstorleken (*MD kommentar*: vilket betyder att i större skolor får dessa elever problem vilket också påverkar övriga elever).

- *Skolstorleken och sociala situation*: In en av få studier genomförda i en svensk kontext visade det sig att små skolor skapar bättre trygghet medan större skolor möjliggör bättre anonymitet vid behov (vilket uppskattas framförallt hos äldre elever och då främst flickor). I en internationell studie påvisas att föräldrar med barn i mindre skolor och i närområdet upplever ett större engagemang, vilket har positiv inverkan på elevernas skolframgångar. Forskning kring mobbning är inte entydig: vissa studier påvisar lika mycket mobbning i stora som i små skolor, men att det upptäcks snabbare i små skolor. Däremot har större skolor större beredskap att motverka och hantera mobbning. Lite äldre studier (från 80- och 90-talet) påvisar dock att mindre skolor generellt sett uppvisar en mindre omfattning av incidenter kopplade till elevers negativa sociala beteende. (*MD kommentar*: majoriteten av undersökningarna om mobbning var i huvudsak riktade mot högre åldrar i skolsystemet, så därmed inte så relevant för oss). Gällandes elevers frånvaro, skolk och skolavhopp visar forskningen igen en lite splittrad bild, men trots allt en tendens till fördel för mindre skolor. Bara en undersökning påvisade ett positivt samband mellan stor skola och skolavhopp (och vissa påvisar inget samband). Däremot går det att statistiskt säkerställa att elever på större skolor har högre grad av frånvaro och en större frekvens av avhopp.
- *Lärarens attityd och inställning till sitt arbete*: Majoriteten av dessa studier har fokus mot de lägre årskurserna, denna aspekt är viktig eftersom det indirekt påverkar såväl elevernas trivsel som skolresultat. I en forskningsöversikt från 2009 visar det sig att i 7 fall av 10 visar mindre skolor upp mera positiva resultat (dvs. bättre attityd), de övriga 3 visade inget signifikant samband.
- *Är den lilla skolan dyrare än den stora?* I en strikt jämförelse av skolansintäkter i relation till dess kostnader (inga stordriftsfördelar, dvs. kostnad/elev blir högre) är svaret självklart ja. Men enligt en studie av Marklund (2000) får man en annan bild av saken ifall man ser kostnaderna för skolan som en del av den större samhällsekonomin (visst förbättras siffrorna i nästa års kommunbudget, men på lång sikt behöver det inte innebära en besparing, *MD kommentar*: går under konsekvensanalys, dvs. utflyttning, skoltransporter, avhopp, frånvaro mm.). Av fem studier som ingick i en forskning visade två att stora skolor är mera kostnadseffektiva, medan två påvisade det motsatta och den sista att den medelstora skolan har de bästa förutsättningarna att vara kostnadseffektiv (*MD*

kommentar: motstridiga resultat, det är inte entydigt att större skolor är mera kostnadseffektiva).

- Utifrån "Skolstrukturen i Malangen. Ekonomi eller välfärd?" (Sollund och Solvoll 2000), "Skolstrukturen i Skaun. Centraliserad eller decentraliserad?" (Pettersen, Sollund, Solstad och Öines 2001). Bakgrunden inför projekten var ett nedläggningshot och sammanslagningar av många mindre skolor. Detta skulle utvärderas och undersökas. I bägge dessa utvärderingar tolkades uppdraget som att man skulle utvärdera en decentraliserad skolstruktur (många små skolor, den befintliga strukturen) mot en mer centraliserad skolstruktur (få större enheter, nedläggning av de mindre skolorna). DS = decentraliserad modell, CS = centraliserad modell.

Pedagogiska förhållanden:

- När det gäller generell ämnesinlärning fanns det inget skäl av hävda den ena modellen före den andra.
- Samarbetet mellan hem och skola mycket central enligt läroplanen. Här har DS modellen klara fördelar.
- Läroplanen ställer krav på elevaktiva arbetssätt och på att det lokala lärostoffet ska ha en central plats i inlärningsarbetet. De mindre skolorna som ligger nära elevernas bostad, dvs. DS modellen, har här klara fördelar.
- DS-modellen ger i bägge exempel de bästa villkoren för elevernas fysiska utveckling, först och främst genom att avsevärt färre elever behöver skolskjuts och genom att skolskjutsen genomgående blir kortare för de som ändå måste resa.
- DS-modellen verkar även vara bättre för elevernas sociala utveckling, vilket är utredarnas bedömning.

Samhälleliga förhållanden:

- Skolan som aktiv medspelare och medansvarig i förhållande till elevernas lokalmiljö, får bättre förutsättningar genom DS-modellen.
- Skolan betraktades som en viktig, samlande institution på landet. Följande är kommentarer från föräldrar. Skolan är en samlingspunkt – barnen är där och leker på eftermiddagarna, och det finns aktiviteter även på kvällstid. Det skulle bli tomt utan en skola – alla traditioner skulle dö. Skolan bär bygden. Skolan betyder allt. Klart barnen inte skulle komma hit om skolan inte fanns. Vi skulle känna oss fattiga om skolan försvann.
- I bägge rapporter bedömde forskarna den befintliga DS-modellen som klart bäst utifrån en önskan om livskraftiga lokalsamhällen.
- Föräldrar och lokalbefolkning sade även att det inte är företagen som håller folk kvar på landsbygden längre. Därmed blir skolan viktig. Den decentraliserade skolan gör (enligt forskarna) trakten attraktiv att slå sig ned i för unga människor med familj.
- Slutsats: När det gäller frågan om upprätthållande eller förstärkning av bosättningsstrukturen rekommenderar forskarna DS-modellen.

Ekonomi:

- Tydliga besparingar, på kort sikt, om centraliseringsåtgärder genomfördes.

-Men där man pekar på att nedläggningen av skolor skulle göra de aktuella lokalsamhällena mindre attraktiva för tillkomsten av nya hushåll, kan de mer långsiktiga ekonomiska förtjänsterna bli mer osäkra. Med minskad befolkning skulle på sikt bidragen från staten reduceras och likaså intäkterna från kommunalskatten. Centralisering kan leda till minskat intresse för att lokalisera nya hushåll till kommunen som helhet.

-Slutsats om ekonomi: CS-modellen är ekonomiskt lönsamt på kort sikt. De mer långsiktiga ekonomiska förtjänsterna mer osäkra. Om man i beräkningen tar med sämre välfärd (som kvaliteten på lokalsamhället, på skolutbudet, på det fysiska välbefinnandet och elevernas fysiska utveckling) och idealet om spridda bostadsorter, är centralisering inte den väg man skall gå.

Samlad slutsats: Forskarnas tydliga rekommendationer i båda fallen till kommunerna, var att bibehålla den skolstruktur som fanns (dvs. DS-modellen/många små skolor).

Övriga synpunkter

- *Övriga argument för större skolor:* Bättre undervisningskvalité med en större lärarkår (*MD kommentar:* har i studier påvisats att det inte stämmer), större utbud av sociala aktiviteter och därmed socialt umgänge (*MD kommentar:* det här stämmer säkert, men är mera relevant för äldre årskurser).
- *Undersökning som stöder argumentet om större skolor (publicerad i Tiede-tidningen 2/2012:* "Suomen kouluissa keskimääräiset arvosanat paranevat koulun koon kasvaessa, osoittaa Sitran julkaisema tutkimus Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma. Esimerkiksi ala-asteen päättötodistuksen keskiarvo on alle 200 oppilaan koulussa 8,15, kun se yli 500 oppilaan koulussa on 8,28." Men, enligt professor Liisa Keltikangas-Järvinen som ledde själva undersökningen är dessa medeltal inte jämförbara, eftersom bedömningsgrunderna varierar; av motsvarande prestation kan ena skolan ge en nia och andra en åtta. I små skolor kan även vitsordens spridning vara store, vilket försämrar jämförbarheten. När elevantalet överstiger 600 börjar vitsorden sjunka igen. Enligt henne skulle en optimal skolstorlek vara 200-500 elever.
- *Citat av Outi Autti samt Eeva-Kaisa Hyry_Beihammer på Oulun yliopiston Kasvatustieteiden tiedekunnassa:* "Lakkauttaminen tulisi olla ensisijainen vaihtoehto vain silloin, kun koulun oppilasmäärän väheneminen on jatkuvaa, kun puutteellisten opiskeluolosuhteiden korjaaminen vaatii huomattavia investointeja, ja kun koulun jatkolla ei ole hajanaiselle kyläyhteisölle juurikaan merkitystä."

Roten till allt ont

(*Citerat från kasvatus-ja-aika.fi, artikeln sammanställd av Outi Autti samt Eeva-Kaisa Hyry_Beihammer på Oulun yliopiston Kasvatustieteiden teidekunnassa:* "Nyt on tultu uuteen tilanteeseen, jossa oppilasmäärä ei enää ole ratkaiseva lakkauttamisen peruste. Valtion pienkoululisä lopetettiin vuonna 2006, mikä on osaltaan johtanut siihen, että kunnat lakkauttavat elinvoimaisia kyläkouluja ratkaistakseen taloudellisia ongelmiaan. Tämä mahdollistui, kun kuntien omaa harkintavaltaa valtionavustusten käytössä lisättiin.

Enää avustuksia ei korvamerkitä, vaikka valtio maksaakin kunnille opetuspalvelujen järjestämisestä aiheutuviin käyttökustannuksiin valtionosuuksia laissa säädettyjen laskennallisten perusteiden mukaan. Jos kunta pystyy järjestämään perusopetuksen sen perusteena olevaa yksikköhintaa edullisemmin, kunnan saama valtionrahoitus ei vähene. Jos opetuskustannukset ylittävät yksikköhintojen mukaisen tason, kunta vastaa ylimenevistä kustannuksista itse. Tällaisessa tilanteessa pienen koulun lakkauttamista ja opetuksen keskittämistä suurempiin yksiköihin voidaan perustella merkittävänä säästökohteena. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010).”

Konklusioner och reflektioner

Forskningen kring fördelar och nackdelar med små skolor vs. stora skolor påvisar rätt så klart att framförallt elever i lägre skolåldern gynnas av mindre skolor på flera plan, vilket har långsiktiga samhällsekonomiska konsekvenser. Om man svänger på tårtan kan man ju också säga att det är väldigt få studier som tex. påvisar att studieprestationen skulle bli bättre i större skolor (vilket ju är av ytterst vikt för framtidens Finland). Därtill, när man beaktar kostnaderna av en mindre skola vs. en större är forskningsresultaten inte entydiga, och väldigt ofta tas beslut om nedstänging av mindre enheter på för sneva och lösa grunder. Som det svenska exemplet visade, på kort sikt sparar kommunen pengar, men den entydiga rekommendationen när samtliga aspekter togs i beaktande var att hålla kvar de mindre skolorna. Skolnätverket är för kommunerna som helhet en relativt liten kostnadspost (enligt forskare), och besparingar här löser inte kommunekonomin grundproblem. Nedskärningar i skolnätverket medför inte heller betydande besparingar för staten.

En ytterligare aspekt till det hela är att inflyttningen till kommuner som Esbo lär inte minska när arbetssituationen på glesbygden försämras/förblir dålig, beslutsfattarna borde börja jobba med långsiktiga lösningar istället för nästa års kommunbudget; inflyttningsproblematiken fortsätter ännu i minst 20 år.

Egentligen kunde man t.o.m. argumentera för att på längre sikt och när samtliga aspekter tas i beaktande borde planen vara att skapa fler små skolor, en trend som vi ser idag i tex. USA där man insett fördelarna jämfört med stora skolor. Roten till allt ont i Finland handlar ju om avskaffningen av statens småskoletillägg 2006; bidragen öronmärks inte mera, men ifall kommunen kan ordna basundervisning till ett enhetspris (kostnad/elev) som är lägre än ett definierat referenspris, minskar inte statsunderstödet till kommunen (och ifall enhetspriset i kommunen överstiger referenspriset står kommunen själv för den överstigande delen), dvs. som det ser ut nu sporrar kommunen till att endast beakta enhetspriset och inte beakta andra aspekter. Det här leder till kortsiktigt beteende i kommunerna och enligt mig borde hela grunden till statsbidrag modifieras. Diskussionen borde därför föras till en högre nivå och de bakomliggande orsakerna varför Smedsby nu hotas att stängas.

Sammanställd av Mikael Doepel, 21.1.2017